

СКЛАДОВІ ПУНКТУАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

*Ковальчук Наталія,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри методики викладання і культури української мови
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна*

Abstract. Implementation of educational tasks needs substantial strengthening of independent and productive activity of schoolboys, development of their personality qualities, creative capabilities, abilities independently to obtain new knowledge and work out problems, oriented in life of society.

It needs the proper system of changes in maintenance of education.

Consequently, in basis of linguistic competence we can select syntactic and punctuation, which in Ukrainian are formed in intercommunication, that found a reflection in the name of sections "Syntax and punctuation".

The process of forming of punctuation competence includes such stages:

- 1) a search of display of key communicative is in every concrete theme;*
- 2) planning of punctuation competence is on all of degrees of studies;*
- 3) a reflection of punctuation competence is in educational standards, programs, textbooks and methods of studies.*

Consequently, forming of maintenance of punctuation jurisdiction takes a place in three basic levels.

First level of general theoretical presentation, the forms of fixing of which is development of maintenance of theoretical punctuation competence, determination of its composition, structure, functions.

The second level is a level of educational object, where a specification of composition, structure, functions of maintenance of theoretical material is from a punctuation. He is fixed in the standards of education, curricula and teaching methods.

The third level is a level of educational material from a punctuation, when composition, structure and functions of study of punctuation, is fixed in form textbooks and other facilities of studies, the subsequent specification of maintenance of educational object is here carried out, in particular and punctuations.

Thus, testifies grounds component of punctuation competence to its multilevel character, importance of its forming for development of personality of students. Perspective, in our view, there is research of ways of forming of punctuation material, study of criteria of evaluation of level of punctuation jurisdiction.

Keywords: competence, competency punctuation, formation, dynamics of development, the level of competence of the punctuation.

Спрямованість системи освіти на засвоєння системи знань, яка була традиційною й виправданою ще декілька десятиліть тому, вже не відповідає сучасному соціальному замовленню, що вимагає виховання самостійних, ініціативних і відповідальних членів суспільства, здатних ефективно взаємодіяти у вихованні соціальних, виробничих та економічних завдань. Виконання цих завдань потребує істотного посилення самостійної й продуктивної діяльності школярів, розвитку їхніх особистісних якостей, творчих здібностей, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватись у житті суспільства [2, с.16].

У зв'язку з цим нині почали відбуватися кардинальні зміни в розвитку освіти. На сторінках періодичної педагогічної преси і навіть у змісті нормативних документів, що регламентують розвиток освітніх процесів, досить часто можна натрапити на тезу про

необхідність запровадження компетентнісного підходу. Цей термін відносно новий у нашій країні, тому існують різні його трактування.

Українські (О.Пометун, О.Овчарук, Н.Бібік, С.Трубачева) та російські вчені (О.Хуторський, А.Савенков, І.Зимня) розглядають у своїх роботах поняття “компетентність”, “компетентнісний підхід”.

Під поняттям “компетентність” розуміють інтегровану характеристику якостей особистості, результативний блок, сформований через досвід, знання, вміння, ставлення, поведінкові реакції [2, с. 93].

Компетентність складається з відповідних ключових – це основний набір найзагальніших понять, які мають бути деталізованими в комплексі знань, умінь, навичок, цінностей і відношень за навчальною галуззю школярів [2, с. 93].

Під поняттям “компетентнісний підхід” розуміється спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових компетентностей школяра, яких він набуває впродовж вивчення предмета або предметів в усіх класах середньої школи.

Це потребує відповідної системи змін у змісті освіти :

1) визначення переліку ключових компетентностей;
2) ідентифікації їх з окремими розділами предмета;
3) вибір змісту предмета, який може забезпечити формування всієї системи компетентностей;

4) встановлення рівня та показників сформованості компетентностей на певному етапі й кожного року навчання;

5) розроблення системи контролю та корекції процесу формування компетентностей учня [2, с. 67].

Оскільки мета нашої розвідки полягає у визначенні статусу, змісту, структури пунктуаційної компетентності та основних шляхів її реалізації на уроках рідної мови і в процесі навчання студентів-філологів, ми ставимо перед собою такі завдання:

- визначити зміст, структуру пунктуаційної компетентності;
- встановити рівні реалізації компетентнісного підходу вивчення пунктуації.

Зауважимо, що сьогодні існує три підходи, на основі яких можна аналізувати й розбудовувати освітній процес у сучасній школі.

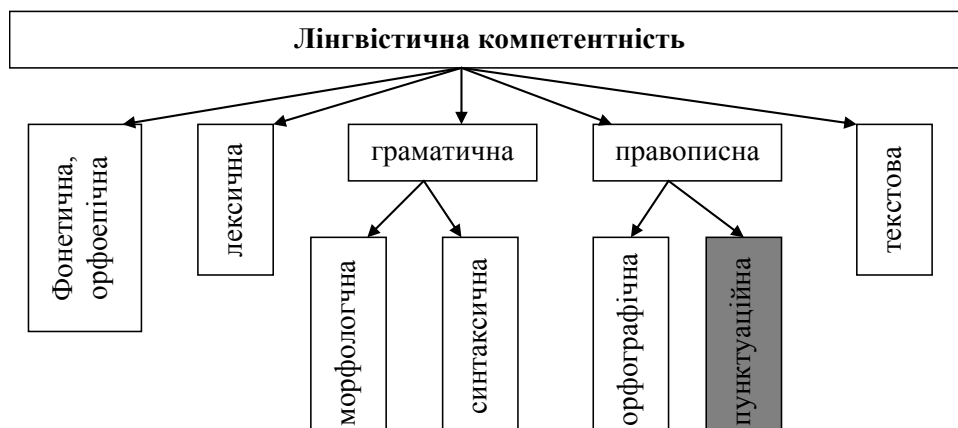
1. Підхід із погляду змісту навчання. Тут головним є те, що викладається учням в школі. Тобто навчальні програми відображають сукупність знань, які можуть бути реалізовані учнями на уроках і в позаурочний час.

2. Підхід з погляду процесу навчання. Основне: що відбувається під час навчання, як учні вчать, що засвоюють. Аналізові підлягають явища та процеси, що відбуваються в класі, коли учні разом з учителем здійснюють пізнавальну діяльність у класі.

3. Підхід із погляду результатів, який спрямовує нас на з'ясування сукупності компетентностей (знань, навичок, умінь та інше), котрими оволоділи учні після вивчення теми, розділу комплексно.

У зв'язку з цим по-іншому подається система методів навчання. В основі їхнього добору та конструюванні лежить структура відповідних компетенцій і функцій.

У своєму дослідженні ми, передусім, звертаємо увагу на лінгвістичну компетентність як підґрунтя вивчення української мови, складові якої узагальнемо в таблиці:

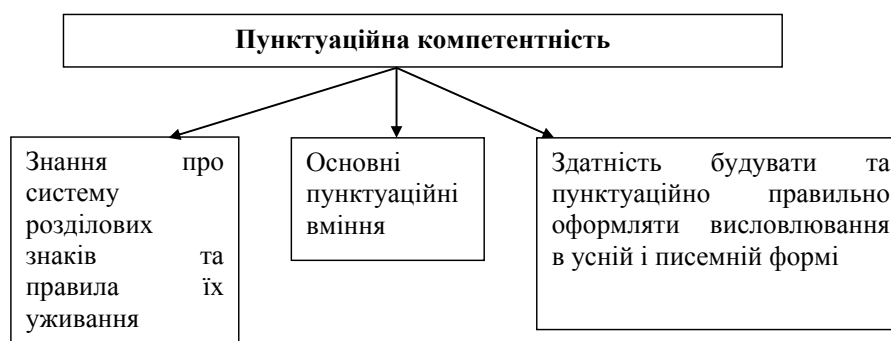
Отже, в основі лінгвістичної компетентності ми можемо виділити синтаксичну і пунктуаційну, які в українській мові формуються у взаємозв'язку, що знайшло відображення у назві розділів “Синтаксис і пунктуація”.

Процес формування пунктуаційної компетентності включає такі етапи:

- 1) пошук прояву ключових компетентностей у кожній конкретній темі;
- 2) проектування пунктуаційної компетентності на всіх ступенях навчання;
- 3) відображення пунктуаційної компетентності в навчальних стандартах, програмах, підручниках та методиках навчання.

Пунктуаційна компетенція є освітньою, предметною, оскільки її формування відбувається на уроках української мови (вивчення пунктуаційного матеріалу, формування навичок правопису, застосування їх на уроках розвитку мовлення, у побудові власних діалогічних та монологічних висловлювань і пунктуаційному їх оформленні на письмі).

Отже, пунктуаційну компетентність ми можемо структурувати таким чином:

Для з'ясування специфіки формування пунктуаційної компетентності на кожному етапі потрібно описати її динаміку.

Динаміка розвитку пунктуаційної компетентності		
Ступінь навчання	Об'єкт дійсності	Елементи компетенції, які засвоюються
1-ий етап початкова школа (1-4 кл.)	Види речень за метою висловлювання та інтонацією. Розділові знаки при однорідних членах речення. Розділові знаки при однорідних членах зі сполучниками, кома на межі складного речення [5].	Уміння визначати вид речення за метою висловлювання, розпізнавати речення з окличною інтонацією та пояснення розділових знаків у вивчених пунктограмах.
2-ий етап основна школа (5-9 кл.)	Розділові знаки кінця речення, між підметом і присудком, при однорідних членах речення, вставних словах, звертаннях, між частинами складного речення, при прямій мові, діалозі, дієприкметнику, дієприкметниковому звороті, дієприслівнику, дієприслівниковому звороті, вигуку, в неповних реченнях [4].	Ставити та обґрунтовувати розділові знаки у вивчених синтаксичних конструкціях, інтонувати речення, правильно їх будувати, розташовувати розділові знаки у власних висловлюваннях, знаходити і виправляти пунктуаційні помилки у своїх та чужих роботах.
3-ій етап старша школа (10-11 кл.)	Розділові знаки у вивчених синтаксичних конструкціях.	Удосконалювати знання пунктуаційного матеріалу, набуті у попередніх класах.

Така динаміка розвитку пунктуаційної компетенції свідчить про те, що з класу в клас у процесі навчання збільшується кількість і якість засвоєних учнями елементів пунктуаційної компетентності, наприклад, у початковій школі закладаються основи компетенції у будові речення лише за метою висловлювання та розділових знаків кінця речення, поняття “просте” та “складне речення”, в основній відбувається поглиблення і розширення цих елементів, які в свою чергу входять до граматичної та правописної компетенції на основі текстової. Тобто,

відбувається розвиток компетенції в читанні та письмі. В старшій школі удосконалюються елементи пунктуаційної компетенції, набуті в попередніх класах.

Отже, формування змісту пунктуаційної компетенції відбувається у три основні рівні.

Перший рівень загального теоретичного уявлення, формами фіксації якого є **розроблення змісту теоретичної пунктуаційної компетентності**, визначення її складу, структури, функцій.

Оскільки загальна середня освіта розглядається як основа цілісного розвитку особистості молодшої людини та її соціального ставлення до суспільства, а зміст пунктуаційного матеріалу виступає як педагогічно адаптований соціальний досвід, він має складатися з відповідних йому структурних складників, кожен з яких є певним специфічним досвідом і в кінцевому результаті може бути представленим у вигляді системи компетентностей. Керуючись тим, що соціалізація особистості відбувається в різних сферах діяльності, спілкування та самосвідомості, доцільно говорити про такі компоненти змісту пунктуаційного матеріалу, як: інформаційно-діяльнісний, комунікативний і рефлексивний, які властиві вивченню пунктуаційного матеріалу. **Інформаційно-діяльнісний** компонент має бути комплексним і вміщувати складники, що визначають різні аспекти формування пунктуаційної компетентності та процеси діяльності, зокрема: **пізнавальний** (вивчення теоретичного пунктуаційного матеріалу), **ціннісний** (забезпечення сприйняття матеріалу з пунктуації через початкові знання, формування в учнів пунктуаційної компетентності, це усвідомлення цілісного значення пунктуації), **технологічний** (забезпечує ознайомлення учнів із методами спостереження над мовним матеріалом, формує вміння порушувати та розв'язувати проблему, сприяє побудові й організації навчання як творчого процесу та формуванню досвіду), **розвивальний** (розвиток пізнавального інтересу учня до пунктуації через ознайомлення його з основами теорії її вивчення, сприяє розвитку активності та самостійності учнів через залучення до практично-дослідної роботи). **Комунікативний** компонент забезпечує формування досвіду спілкування особистості з іншими (інтонування – в усному мовленні; пунктуаційно правильне оформлення тексту – на письмі). **Рефлексивний** – самопізнання, саморозвиток учня.

Другий рівень – це рівень **навчального предмета**, де відбувається конкретизація складу, структури, функцій змісту теоретичного матеріалу з пунктуації. Він фіксується у стандартах освіти, навчальних планах та методиках викладання.

Теоретичне уявлення про вивчення пунктуації полягає у тому, що воно визначається як цілісність, яка охоплює:

- а) частину змісту предмета, що підлягає вивченню, з переліком компетенцій як сукупності знань і способів діяльності, необхідних для вивчення певного матеріалу;
- б) засоби вивчення пунктуаційного матеріалу учнями;
- в) вимоги до рівня засвоєння лінгвістичного матеріалу з переліком відповідних компетенцій учня, які передбачають його особистісний досвід діяльності відносно предмета.

Для забезпечення поступовості реалізації компетентнісного підходу у вивченні пунктуації важливе значення мають освітні програми, які конкретизують та окреслюють обсяг і глибину пунктуаційної компетентності учнів [4; 5].

Навчальна програма – це освітній нормативний документ, побудований на основі системно-організаційної єдності цілей, цінностей, змісту освіти та вимог до рівня його засвоєння, а також умов організації навчального процесу [3]. Програми містять вказівки щодо вироблення в учнів основних пунктуаційних умінь і набуття досвіду самостійної навчальної роботи. До навчальних програм уведено також розділ критеріїв оцінювання навчальних досягнень школярів (узагальнено), який все ж таки допоможе вчителю позбутися формалізму в оцінюванні результатів навчання.

Третій рівень – це рівень **навчального матеріалу з пунктуації**, коли склад, структура й функції вивчення пунктуації фіксуються у формі підручників та інших засобів навчання, тут здійснюється подальша конкретизація змісту навчального предмета, зокрема і пунктуації.

Підручник – це книга або інший носій інформації, який є засобом для засвоєння змісту освіти й містить навчальний матеріал, який не завжди систематизований, передбачений навчальною програмою з пунктуації. Підручник є інформативною моделлю, яка в своїй структурі містить три основні блоки: 1) вимоги до результатів роботи учня з підручником; 2) текстовий блок, який розподіляється на основний, додатковий та пояснювальний; 3) блок діяльнісного спрямування (питання і завдання на репродуктивну, творчу, емоційно-ціннісну, рефлексивну, контрольно-оцінну діяльність) [2, с. 57].

З погляду компетентнісного підходу підручник як навчальний засіб виконує такі основні функції: інформаційно-пізнавальну (подання інформації через текст, фотокартку, малюнок, модель, схему, рекомендацію та інше), дослідницьку (самостійне розв'язання проблеми), практичну (виконання вправ і завдань, які дають змогу вдосконалювати пунктуаційні навички та стимулюють практичну діяльність), самоосвітню (формування навичок самоосвіти, заохочення до подальшого творчого пошуку), які спрямовані передусім на сприяння формуванню та розвитку основних елементів пунктуаційної компетентності.

Таким чином, обґрунтування складових пунктуаційної компетентності свідчить про її багаторівневий характер, важливість її формування для розвитку особистості учнів. Основою формування пунктуаційної компетентності можна вважати програмовий матеріал, методичні посібники, інтерактивні методи навчання, засоби навчання, вивчення пунктуації на текстовій основі та інше. Важлива роль у формуванні пунктуаційної компетентності відводиться вчителю, який має проаналізувати, готуючись до уроку, як саме пунктуаційний матеріал можна використати для розвитку в учнів пунктуаційної компетентності. Для цього складається їх орієнтовний перелік, який відтворюється в планах уроку. Окреслений нами зміст та структурна організація пунктуаційної компетенції дозволить зробити уроки вивчення пунктуаційного матеріалу більш насиченими, результативними, підвищить інтерес до вивчення рідної мови, оскільки учні будуть самі визначати практичну цінність виучуваного матеріалу, бачити взаємозв'язок у вивченні пунктуації та підвищенні рівня культури мовлення. Перспективним, на наш погляд, є дослідження шляхів формування пунктуаційного матеріалу, вивчення критеріїв оцінювання рівня пунктуаційної компетенції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5.
2. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи бібліотека з освітньої політики / О. В. Овчарук. – К. : “К.І.С.”, 2004. – 112 с.
3. Оконь В. Введение в общую дидактику / В. Оконь. – М.: Высш. шк., 1990. – 382 с.
4. dyvoslovo.com.ua/vydannya/kalendar_2013.
5. te.zavantag.com.